

Dubbelt medborgarskap

Diskursanalys av offentliga utredningar om dubbelt
medborgarskap i Nederländerna och Sverige

Abstract

The aim of this study is to further the understanding of why dual citizenship continues to reappear in Dutch debates while dual citizenship has remained rather uncontested in Sweden for the last decade. Differences in the in which terms dual citizenship is discussed and the way dual citizenship is perceived is put forward as a possible explanation for this difference between the countries. Using Laclau and Mouffes discourse theory a discourse analysis is made of official government reports in both countries in order to find the discourses that are articulated in these reports. Theories on nationalism and transnationalism are used to put the discourses on dual citizenship in a broader context.

The study shows that there are differences in the ways in which dual citizenship is discussed between the countries, but in the reports from both countries show a tendency towards a transnational perspective on dual citizenship.

Key words: dual nationality, Sweden, the Netherlands, discourse theory, nationalism, transnationalism

Innehållsförteckning

1	Inledning	2
1.1	Syfte och frågeställning	3
1.2	Studiens bidrag	3
1.3	Disposition	4
2	Teori	5
2.1	Uppsatsens teoretiska ramverk	5
2.2	Socialkonstruktivism	5
2.3	Diskursanalys	6
2.3.1	Diskursteorin	7
2.4	Nationalism	8
2.5	Transnationalism	9
3	Metod	11
3.1	Material	11
3.1.1	Urval och avgränsningar	11
3.1.2	Källkritik	12
3.2	Problematisering av metodologi	13
4	Nederländska utredningar	15
4.1	WRR 2001:6	15
4.2	WRR 2007:79	17
5	Svensk utredning	19
6	Slutdiskussion	23
6.1	Jämförelse	23
6.2	Slutsatser	25
7	Referenser	27
7.1	Böcker och artiklar	27
7.2	Offentligt material	28

1 Inledning

De flesta västeuropeiska länder har traditionellt motsatt sig dubbelt medborgarskap då medborgarskap och politiskt lojalitet mot staten ansågs vara en oskiljaktig enhet. De senaste årtiondena har det uppstått en internationell trend som innebär att dubbelt medborgarskap tillåts i allt större utsträckning. Detta är också fallet i Sverige. (Faist 2007:1)

I Sverige har sedan år 1858, då den första naturaliseringslagen kom till, principen alltid varit att undvika dubbelt medborgarskap. Även när 1950 års medborgarskapslag trädde i kraft var utländska medborgare tvungna att avstå från tidigare medborgarskap för att kunna förvärva svenskt medborgarskap.¹ Från 1970-talet har det dock uppstått en de facto tolerans av dubbelt medborgarskap, exempelvis blev jämlikheten mellan könen blev viktigare.² Denna tolerans ledde till att det vid slutet av 1990-talet fanns ungefär 300,000 individer med dubbelt medborgarskap i Sverige. Dock ansågs den de facto toleransen vara en passiv acceptans medan principen mot dubbelt medborgarskap förblev. År 2001 infördes det likväl en lagändring varigenom dubbelt medborgarskap nu tillåts fullt ut i Sverige. Innan genomförandet av lagändringen blossade det upp en publik och politisk debatt, men sedan lagändringen har det förblivit tämligen tyst kring dubbelt medborgarskap. (Gustafson 2005:9; Spång 2007:103–104)

I Nederländerna tog den politiska debatten kring dubbelt medborgarskap fart i mitten av 1970-talet och har sedan dess varit en het politiskt fråga. Lagstiftningen om dubbelt medborgarskap har under åren ändrats fram och tillbaks. Principen har liksom i Sverige varit att undvika dubbelt medborgarskap men från den första januari 1992 behövde immigranter som ville förvärva nederländskt medborgarskap inte längre avstå från tidigare medborgarskap. 1997 infördes kravet på avsägelse av tidigare medborgarskap igen. Å ena sidan har medborgarskapslagen från 2000 som trädde i kraft förste april 2003 gjort det svårare för immigranter att få nederländskt medborgarskap men å andra sidan har det blivit lättare för nederländska emigranter att behålla dubbelt medborgarskap. Kravet på avsägelse av tidigare medborgarskap förblir upprätthållen i lagen. (de Hart 2007: 77-78, 81, 86) Sedan dess har frågan alltjämnt kommit upp i den politiska och publika debatten.

---

¹ Det har emellertid alltid funnits undantag, såsom att barn med föräldrar som har olika medborgarskap får båda föräldrarnas medborgarskap.

² Innan kunde barnet bara få faderns medborgarskap men genom lagändringen kan barnet även få moderns medborgarskap.

1.1 Syfte och frågeställning

Uppsatsens syfte är att öka förståelsen om varför dubbelt medborgarskap återkommer i den politiska debatten i Nederländerna men inte i Sverige. Dubbelt medborgarskap har genom historien knutits till olika frågor såsom lojalitet till staten, identitet, nationalitet och integration av invandrare. Därför anses en möjlig förklaring vara att det finns en skillnad mellan länderna i avseende av termerna i vilka dubbelt medborgarskap uppfattas och diskuteras. För att uppnå uppsatsens syfte kommer görs en diskursanalys. Generellt kan man säga att en diskurs är ett bestämt sätt att tala om och förstå världen. (Börjesson & Palmblad 2007:13; Neumann 2003:15; Winter Jørgensen; Phillips 1999:7) Teorier om nationalism och transnationalism används för att sätta diskurserna om dubbelt medborgarskap i en kontext och fördjupa analysen. Materialet begränsas till offentliga utredningar i Sverige och Nederländerna. Frågeställningen av denna uppsats är således:

- *Vilka diskurser (nationellt och/eller transnationellt) (re)produceras i de svenska och nederländska offentliga utredningar om dubbelt medborgarskap?*

1.2 Studiens bidrag

Tidigare forskning kring dubbelt medborgarskap har fokuserat på de största immigrationsländerna, såsom Storbritannien, Förenta Staterna, Frankrike och Tyskland. Forskningen om dubbelt medborgarskap i Sverige och Nederländerna är få, speciellt jämförelsestudier mellan dessa länder är få. (Gustafson 2002 och 2005; de Hart 2007; Spång 2007) Det är inte desto mindre intressant att jämföra länderna. Både Sverige och Nederländerna är med i EU. I årtal har en diskussion ägt rum om det europeiska medborgarskapet och vilken form den bör ta. Om medlemsländer har stora skillnader gällande synen och lagstiftningen av medborgarskap och migration kan detta även få betydelse för EU-medborgarskapet.

Slutligen, eftersom dubbelt medborgarskap berör immigration och integration bidrar uppsatsen med information om ett ständigt aktuellt ämne inom politiken. Inomvetenskapligt är uppsatsen intressant och relevant eftersom den bidrar till den hittillsvarande forskningen med insikter om dubbelt medborgarskap i två små integrationsländer.

1.3 Disposition

Efter detta inledande kapitel handlar kapitel 2 om uppsatsens teori. Här redogörs för uppsatsens allmänna vetenskapsfilosofiska grund och beskrivs diskursteorin. Vidare presenteras kort teorier om nationalism och transnationalism, dessa teorier kommer att användas som en referens senare i analysen när diskurserna i de offentliga utredningarna ska synliggöras. I kapitel 3 tas uppsatsens metodologi upp. Här förklaras hur uppsatsens diskursanalys faktiskt bedrivs för att öka uppsatsens validitet och reliabilitet så att läsaren lättare kan förhålla sig till de slutsatser som dras. Uppsatsens analysdel består av kapitel 4 och 5. I kapitel 6 jämförs utredningarna från Nederländerna och Sverige och slutligen presenteras uppsatsens slutsatser och hur de bör tolkas. Det ges också t och. Uppsatsen avslutas med en diskussion om slutsatserna av uppsatsen i ett bredare perspektiv samt ges det förslag på vidare forskning som kan bedrivas i ämne.

2 Teori

2.1 Uppsatsens teoretiska ramverk

Socialkonstruktivismen är uppsatsens ontologiska utgångspunkt. Uppsatsens teoretiska fokus ligger på diskursanalysen och därför har denna beskrivits utförligare än de andra teorierna. Detta beror också på att diskursanalysen också är grunden för uppsatsens metodologi. Det är viktigt att förstå att diskursanalys som teori och metodologi inte kan ses och användas löst från varandra då de utgör en paketlösning. (Winter Jørgensen; Phillips 1999:10) Inom diskursanalys har jag valt diskursteorin som specifik teori, valet av denna teori beror på att den ger konkreta redskap för att hitta diskurser och ökar förståelsen av hur termer förhåller sig till varandra. Diskursteorin kompletteras med teorier om nationalism och transnationalism. Fördelen med detta är att olika perspektiv ger olika former av insikt och tillsammans skapar det en bredare förståelse. Nationalism och transnationalism är inga diskursanalytiska teorier men har omtolkats till diskurser. Detta är möjligt eftersom Laclau och Mouffe inte gör någon skillnad mellan diskursiva och icke-diskursiva fenomen. (Laclau & Mouffe 1999:110; Winter Jørgensen; Phillips 1999:10, 13, 31, 41)

2.2 Socialkonstruktivism

Socialkonstruktivismen är en teori som är svår att ringa in då det har blivit en samlingsbeteckning för flera teorier inom humaniora och samhällsvetenskap. Man får snarare se på det som en familj där det finns tillräckligt med gemensamma drag för att de ska forma en enhet. Generellt kan man säga att socialkonstruktivismen är en teori om hur vi ser på och förstår världen och oss själva. Socialkonstruktivismen uppfattar världsbilder, attityder, sociala grupper och identiteter som sociala konstruktioner och därmed som icke-givna och föränderliga. Enligt Burr har den socialkonstruktivistiska familjen fyra kännetecken. Den första premissen är en kritisk inställning till självklar kunskap. Socialkonstruktivismen motsätter sig idén att våra observationer av världen är identiska med den faktiska världen. Istället anser teorin att våra världsbilder är en produkt av våra sätt att kategorisera världen. Den andra premissen är att vår uppfattning om världen är kulturellt och historiskt specifik, alltså de kategorier varigenom vi förstår världen beror på vilken tid och kultur vi lever i. Dels är vår världsbild historiskt och kulturellt relativ, men våra uppfattningar om världen är också produkter av vår historiska och kulturella position. Den tredje premissen

innebär att det finns ett samband mellan kunskap och sociala processor. Kunskap skapas i sociala processer där man bygger upp gemensamma sanningar och avgör vad som är sant och falskt. Slutligen är det fjärde kännetecknet antagandet att det finns ett samband mellan kunskap och social handling. Synen på världen påverkar hur vi handlar. Det är vår sociala konstruktion av världen som frambringar vårt sociala handlande. (Burr 1995:3-5, 7, 32, 34; Lander, Pettersson & Tiby, 2003:22; Winter Jørgensen; Phillips 1999:104, 150)

Denna uppsats har en socialkonstruktivistisk vetenskapsfilosofisk position. Därför gör denna studie inte anspråk på att en gång för alla klargöra hur det faktiskt ligger till, då detta utifrån socialkonstruktivism inte är möjligt. Målet med uppsatsen är istället att genom analys av dubbelt medborgarskap skapa insikt och förståelse för hur världen konstrueras och vad detta får för konsekvenser. Detta är även i enlighet med diskursanalysens syfte att bedriva kritisk forskning.

2.3 Diskursanalys

Diskursanalys har en mångvetenskaplig karaktär då det bedrivs i en rad olika discipliner, från samhällvetenskap till lingvistik. Likaså finns det en rad olika diskursanalytiska teorier. Inom de olika diskursanalytiska teorierna har termen 'diskurs' olika innebörder och kan syftet med och metoden för diskursanalys vara olika. Gemensamt för de olika inriktningarna är att de systematiskt studerar diskurser. Och vad är då diskurser? Generellt kan man säga att en diskurs är ett bestämt sätt att tala om och förstå världen.

(Börjesson & Palmblad 2007:13; Winter Jørgensen; Phillips 1999:7) Bergström & Boréus beskriver diskursanalys som ett "studium av samhällsfenomen där språket står i fokus." (Bergström & Boréus 2005:305) Att språket står i fokus beror på att de diskursanalytiska angreppssätten förutom socialkonstruktivismen också bygger på strukturalistisk och poststrukturalistisk språkfilosofi, som hävdar att vårt tillträde till verkligheten alltid går genom språket. Därmed återger språket inte verkligheten direkt, neutralt eller objektivt utan bidrar den snarare till att forma den. Detta betyder inte att verkligheten inte finns; den fysiska världen finns säkerligen men den får bara betydelse genom diskurs. Diskurser är alltså meningssystem vari den materiella verkligheten uppfattas, organiseras och ges betydelse. Förutom att vara en teori om samhälle och språk är diskursanalys en metod för att analysera texter (och dess kontext) (Bergström & Boréus 2005:305–307; Winter Jørgensen; Phillips 1999:15)

I det diskursiva synsättet vävs också språk och handling samman, då det antas att handlingar förutsätter ett språk. Då språkliga mönster sätter gränser för vårt sätt att tänka och handla, handlar diskursanalys i högsta grad också om makt. (Bergström & Boréus 2005:306) Eftersom kunskap menas vara en fråga om tolkning och konstruktion handlar maktkampen om att få sin tolkning etablerad som den sanna och rätta. Diskurser kan ses som en social konstruktion för att utöva makt. Genom att framställa den egna diskursen som sann och underminera andra diskurser är målsättningen att bli dominant. Diskurser fungerar i detta

perspektiv så att de strukturerar tanken i en sådan riktning att dess egna argument uppfattas vara det enda förnuftiga, medan de andra uppfattas som nonsens. En diskurs legitimerar vissa kunskaper men inte andra och den pekar ut vilka som har rätt att uttala sig med auktoritet. (Bergström & Boréus 2005:309; Laclau & Mouffe 1999:125)

2.3.1 Diskursteorin

Diskursanalysen delas in i tre huvudinriktningar, den kontinentala/franska, den anglosaxiska och den kritiska diskursanalysen. Ernesto Laclau och Chantal Mouffe tillhör den anglosaxiska inriktningen och de har utarbetat diskursteorin. Teorin bygger på strukturell lingvistik, strukturalism, poststrukturalism och Marxism. (Bergström & Boréus 2005:308–309; Winter Jørgensen; Phillips 1999:13)

Diskursteorin är en teori om betydelsebildning. Olika diskurser, som var för sig representerar ett bestämt sätt att uppfatta den sociala världen, utkämpar en diskursiv kamp mot varandra för att få sin världsuppfattning och sitt sätt att tala om världen att framstå som den naturliga. De försöker alltså att uppnå *hegemoni* (Winter Jørgensen; Phillips 1999:13, 40, 44) Diskursanalysens syfte är att avslöja vilka föreställningar om samhället finns och hur det kommer sig att vissa av dessa föreställningar framstår som objektivt sanna och andra som omöjliga. Det är diskursanalysens uppgift att synliggöra dessa processer. Laclau och Mouffe har konstruerat ett antal teoretiska diskursanalytiska redskap/begrepp för att beskriva och förklara den diskursiva processen. (Winter Jørgensen; Phillips 1999:31, 32, 40, 47)

Laclau och Mouffes diskursteori tar sin utgångspunkt i studien av tecken. *Tecken* är ord och begrepp som får betydelse då yttryck och innehåll sammanvägs. Dessa tecken får sin betydelse genom att skilja sig från varandra på bestämda sätt. Genom att ställa tecken i bestämda förhållanden till varandra försöker vi *fixera* tecken, dvs. låsa fast tecknens betydelse. *Artikulation* är själva handlingen där tecknen sätts i relation till varandra och får sin betydelse. Laclau och Mouffe uppfattar en *diskurs* som en fixering av betydelse inom en bestämd domän. Därmed utesluter en diskurs andra möjliga betydelser och andra sätt varpå tecken kan vara relaterade till varandra. Således är en diskurs en reducering av möjligheter och kan diskurs också uppfattas som ett försök att skapa entydighet. (Bergström & Boréus 2005:315–316; Winter Jørgensen; Phillips 1999:17, 32-35) Som sagt anses diskurser vara en reducering av möjligheter för att skapa entydighet. Alla de möjligheter som diskursen utesluter kallas för det *diskursiva fältet*. ”Det diskursiva fältet är en reservoar av betydelsetillskrivningar som tecken har haft eller har i andra diskurser, men som ignoreras i den specifika diskursen för att skapa entydighet.” (Winter Jørgensen; Phillips 1999:34) Eftersom diskurser inte helt kan avskaffa alla alternativa betydelsemöjligheter hotar det diskursiva fältet att undergräva diskursen. (Laclau & Mouffe 1999:110–111, 113; Winter Jørgensen; Phillips 1999:34–35)

Laclau och Mouffe delar in tecken i olika kategorier som beskriver tecknens egenskaper. Alla tecken som ingår i en diskurs kallas *moment*. *Element* är de tecken som inte slutgiltigt har fått sin mening fixerad, alltså tecken som fortfarande är mångtydiga. *Flytande signifikanter* är element som i särskilt hög grad är öppna för tillskrivning av olika betydelser. Flytande signifikanter är de tecken som olika diskurser försöker ge innehåll åt på just sitt sätt, exempelvis ”demokrati” eller ”medborgare”. En *nodalpunkt* är ett privilegierat tecken kring vilket de andra tecknen ordnas och från vilket de får sin betydelse. Diskurser organiseras kring dessa nodalpunkter. Dessa tecken är ”tomma” i sig, de får nämligen en detaljerad betydelse först sedan de sätts in i en bestämd diskurs. Ett element kan samtidigt vara en flytande signifikant och en nodalpunkt. Nodalpunkt hänvisar till en kristalliseringspunkt i den enskilda diskursen medan flytande signifikant hänvisar till den kamp om viktiga element som förs mellan olika diskurser. (Alltså visar begreppen pekar på de olika egenskaperna av tecknet.) Ett annat centralt begrepp är *ekvivalenskedja*. Med detta menas att tecken får sin betydelse genom sin placering i förhållande till varandra. (Bergström & Boréus 2005:316; Laclau & Mouffe 1999:112–113; Winter Jørgensen; Phillips 1999:33–35, 50)

En diskurs kan därför också beskrivas som en *tillslutning*; ett tillfälligt stopp i tecknens betydelseglidning, dock är en viktig grundtanke i Laclau och Mouffes diskursteori att betydelse aldrig kan fixeras för alltid. Detta följer från teorins utgångspunkt i den poststrukturalistiska synen att diskursen konstruerar betydelsen av den sociala världen genom språket. Eftersom språket är instabilt kan betydelsen aldrig låsas fast. Därmed blir varje teckens betydelse *kontingent*; möjlig men inte nödvändig. Vidare anses diskurser inte vara slutna enheter, istället anses diskurser ständigt omformas i kontakten med andra diskurser. (Winter Jørgensen; Phillips 1999:32, 34)

Eftersom teckens betydelse anses vara kontingent och betydelse aldrig kan låsas fast så förs det en ständig kamp om definitioner av samhälle och identitet; den *diskursiva kampen*. ”Därför är nyckelordet i teorin diskursiv kamp. Olika diskurser – som var för sig representerar ett bestämt sätt att tala om och uppfatta den sociala världen – kämpar hela tiden mot varandra för att uppnå hegemoni, alltså för att låsa fast språkets betydelser på sitt eget sätt.” (Winter Jørgensen; Phillips 1999:13) Den diskursiva kampen är en strid vars utfall får sociala konsekvenser. (Winter Jørgensen; Phillips 1999:31)

2.4 Nationalism

Det nationella perspektivet är det mest traditionella perspektivet. I denna skola anses det att det ska finnas kongruens mellan staten och en gemenskap av identitet, nämligen nationen. Detta perspektiv på idén att immobilitet och lokal/national förankring är normen och önskvärt, medan migration är en avvikelse. Eftersom migration går över gränserna av nationsstaten ses detta per definition som problematiskt. Migration anses vara en engångsföreteelse och

migranter förväntas att permanent bosätta sig i det mottagande landet samt att förflytta deras känsla av tillhörighet och lojalitet från landet av ursprung till det nya landet. I det nationala perspektivet står territoriell lojalitet och national tillhörighet å ena sidan och migration å andra sidan motsatser och är ömsesidigt exkluderande. (Bloemraad 2004:392–393; Gustafson 2005:6)

Vilken syn har det nationala perspektivet då på dubbelt medborgarskap? I nationalism faller socialt, kulturellt och politiskt liv samman med den begränsade och relativt homogena nationsstaten. Dubbelt medborgarskap försvårar detta förhållande mellan medborgare och nationsstaten och därför anses dubbelt medborgarskap vara icke-önskvärt. Så anses det att dubbelt medborgarskap kan leda till lojalitetskonflikter skulle de två staterna kriga mot varandra. (Faist 2001:10–11). Dock kan (begränsat) dubbelt medborgarskap accepteras inom nationalism eftersom det anses vara ett instrument att främja integrationen då det antas att fler immigranter vill naturalisera om de får behålla sitt tidigare medborgarskap. Dock förväntas det implicit att immigranter skiftar sin identitet, politisk lojalitet samt subjektiva och objektiva tillhörighet till mottagarlandet. Immigranter förväntas implicit att föredra mottagarlandets medborgarskap och med tiden och kanske avsägs helt och hållet. Dubbelt medborgarskap ses alltså som en fas i integrationsprocessen. Immigranter med dubbelt medborgarskap är de minst integrerade. En lyckad integration innebär att immigranter endast bekänner sig ett enda medborgarskap. (Bloemraad 2004:394; Faist 2004:6-7; Faist, Gerdes & Rieple, 2004:921; Gustafson 2005:7)

2.5 Transnationalism

I motsats till det nationala perspektivet anser transnationalister att migration inte är en engångsföreteelse men en ständig process som innefattar kontinuerlig mobilitet och relationer över nationalstatsgränser. P.g.a. den ökade internationella mobiliteten har människor oftare starka band med fler än ett land. De senaste årtionden har visat att immigranter ofta, i större utsträckning behåller olika typer av förbindelser med ursprungslandet, härigenom produceras och reproduceras de relationer och bruk som förbinder ursprungslandet och uppehållslandet över nationella gränser. Dessa migranter har även individuella och kollektiva identiteter som gäller fler än en nationalstat. Detta kallas då transnationalism. (Bloemraad 2004:394; Gustafson 2005:7-8).

Enligt det transnationella synsättet är flerfaldiga tillhörigheter en konsekvens av den nutida världen, därför förespråkas tillåtelse av dubbelt medborgarskap. Dubbelt medborgarskap är både en orsak som en följd av transnationalism. Dubbelt medborgarskap underlättar transnationalism (flera pass gör det lättare att få rättigheter i olika geopolitiska områden) och det betecknar dubbla identiteter, återspeglar tillhörighet till både landet av ursprung och landet de är bosatta i. Transnationalism utgår från att där dubbelt medborgarskap är möjligt kommer stora antal immigranter att gripa denna möjlighet då det återspeglar flerfaldigt identitet och transnationella liv. (Bloemraad 2004:390, 394–395)

Transnationalism ger en förklaring till varför vissa länder tillåter dubbelt medborgarskap av egna emigranter men motsätter sig samma rättighet av immigranter. Genom att främja relationen med emigranter kan landet nämligen skapa en lobbygrupp eller kan emigranterna på annat sätt utgöra en politisk tillgång till ursprungslandet. (Faist 2007:17)

3 Metod

Uppsatsens syfte är att öka förståelsen om varför dubbelt medborgarskap återkommer i den politiska debatten i Nederländerna men inte i Sverige. Diskursanalys av dubbelt medborgarskap i offentliga utredningar ska öka denna förståelse.

Eftersom utredningarna handlar om dubbelt medborgarskap kan man rimligen anta att dubbelt medborgarskap är ett privilegierat tecken och en nodalpunkt i utredningen. Tecknet 'dubbelt medborgarskap' får ett innehåll genom att det ställs i förhållande till andra tecken. Genom att finna ekvivalenskedjorna kan man få fram diskurserna som finns i utredningen.

I utredningen kommer kommittén att undersöka om en lagändring bör införas och därför kommer argument för och emot en lagändring att analyseras. Eftersom argument för eller emot är kopplade till världsuppfattningar och därmed till diskurser kommer diskurserna att synliggöras. Utredningsförfattarna lägger i slutet fram en rekommendation, därmed kommer författarna att lägga fram en diskurs som de vill ska ha hegemoni och de andra diskurserna kommer att förpassas till det diskursiva fältet.

Konkret kommer jag att undersöka till vilka andra tecken dubbelt medborgarskap kopplas i ekvivalenskedjor. Därefter kommer jag att se om de diskurser som jag kan urskilja i utredningen är nationella, transnationella eller multikulturalistiska. Efter att ha placerat diskurserna som finns i utredningen i ett större sammanhang kommer jag att se vilken diskurs författarna försöker etablera som den enda rätta, alltså vilken diskurs de vill ska uppnå hegemoni. Därefter jämförs de ekvivalenskedjor och diskurser som artikuleras i utredningarna för att se om detta kan vara en förklaring till skillnaden mellan länderna vad gäller förekomsten av debatter kring dubbelt medborgarskap.

3.1 Material

3.1.1 Urval och avgränsningar

Eftersom syftet är att undersöka den offentliga diskursen angående dubbelt medborgarskap beslöt jag att begränsa mig till svenska och nederländska offentliga utredningar. I Sverige utförs Statliga Offentliga Utredningar (SOU) på direktiv av regeringen. Utredningarna produceras av utvalda aktörer såsom experter, professorer, forskare och organisationer som har tyngd och relevans i sakfrågan. De flesta författare av SOU har efteråt skrivit remissvar när de färdiga SOU lagts fram. I Nederländerna har Wetenschappelijke Raad voor

Regeringsbeleid³ (WRR), det självständiga vetenskapliga rådet som utför offentliga utredningar, större utrymme att själva bestämma vilka ämnen som utreds. I båda fall är utredningarna dels förberedande, dels förhandlande och har utvecklats till en kompromissmodell där fokus ligger på resultat. Förslagen i utredningarna har en pragmatisk karaktär och därmed tonas ideologin ned. Offentliga utredningar är en del av beslutsprocessen i svensk och nederländsk demokrati. (Andersson, Mellbourn & Skogö 1983:53)

Även om jag hade begränsat mig till de offentliga utredningar som endast berör dubbelt medborgarskap hade materialet varit för omfångsrikt. Därför har valet fallit på den sista offentliga utredningen som föregick en lagändring om dubbelt medborgarskap. I Sverige är detta *Svenskt medborgarskap. Slutbetänkande av 1997 års medborgarskapskommitté* (SOU 1999:34), för Nederländerare är detta *Nederland als immigratiesamenleving*⁴ (WRR 2001:60). Efter tillkomsten av lagändringen som tillåter dubbelt medborgarskap i Sverige och lagändringen som försvårar innehavet av dubbelt medborgarskap i Nederländerna så har det tillkommit två nyare utredningar. I Sveriges fall *Omprövning av medborgarskap. Betänkande av Utredningen om omprövning av medborgarskap* (SOU 2006:2) I denna utredning görs uppskattningen att det år 2005 fanns ungefär 275 000 svenska medborgare med dubbel nationalitet. Vidare tas det upp huruvida dubbelt medborgarskap påverkar möjligheten att återkalla svenskt medborgarskap som fattas på felaktiga grunder. Det tas ingen ställning för eller emot dubbelt medborgarskap utifrån den förvärvade informationen och därför ansågs utredningen vara irrelevant för uppsatsens syfte. År 2007 kom det i Nederländerna ett slutbetänkande *Identificatie met Nederland*⁵ (WRR 2007 nr.79). Denna ansågs vara relevant då denna ger en mer uppdaterad bild av rådets syn om dubbelt medborgarskap efter en tid där det har varit mycket politisk debatt kring dubbelt medborgarskap.

3.1.2 Källkritik

Det är viktigt att poängtera att det finns några problem med valet av material. Att i en diskursanalys utgå från tre utredningar är naturligtvis en avsevärd begränsning av diskursen. Hade förutsättningarna varit annorlunda skulle man kunna tänka sig att även ta med annat relevant material såsom exempelvis propositioner (från regeringen), motioner (från riksdagsledamöter), lagtexter, parlamentariska debatter och medieartiklar.

I uppsatsdesignen förutsätts att det finns en stark koppling mellan diskurserna i SOU och lagförändringen. SOU är en viktig del av processen men är baserade på propositionstexter och inte SOU. Valet av SOU framför propositioner beror på att politiska och publika diskurser möts i statliga utredningar. Slegers (2007:12–13) anser att policy är länken mellan politik och allmänheten. Vanligen är offentliga utredningar en spegling av dominant synpunkter i samhället och

---

³ Svensk översättning blir "Vetenskapliga Rådet för Regeringspolicy"

⁴ Svensk översättning blir "Nederländerna som immigrationsamhälle"

⁵ Svensk översättning blir "Identifiering med Nederländerna"

politiken. Vidare täcker statliga utredningar en stor del av den offentliga världen i och med SOU innefattar en utredning och förslag till åtgärder för en mängd myndigheter. Slutligen, förväntas regeringen följa dessa råd och genom historien har dessa utredningar visats sig vara väldigt inflytelserika på regeringens politik. Därmed anser jag att valet av SOU är berättigat (de Hart 2007:80,84,88).

3.2 Problematisering av metodologi

Reliabilitet handlar om studiens tillförlitlighet. Intersubjektivitet är en del av reliabiliteten och det innebär att flera undersökningar som använder samma metod för att studera samma fenomen ska komma fram till samma resultat. (Bergström & Boréus 2005:37) Vad gäller kvalitativ forskning och då särskild med en konstruktivistisk inriktning är detta inte givet. Även vad gäller intrasubjektivitet, dvs. att samma forskare som gör samma studie flera gånger får samma resultat, är inte heller givet. Detta betyder inte att frågan om reliabilitet är irrelevant för kvalitativ forskning. Då forskarens begreppsarsenal i konstruktivistisk forskning är sammanvävd med forskningsproblemet så blir det svårare att uppnå samma grad av intersubjektivitet som inom positivistisk forskning. (Bergström & Boréus 2005:259) Dock är det även här viktigt att försöka uppnå en så hög möjlig reliabilitet. Detta görs genom en öppen hållning till materialet man undersöker och konsekvenserna ens eget bidrag till den diskursiva produktionen av vår omvärld kan få. (Winter Jørgensen; Phillips 1999:29) Genom att argumentera för sina slutsatser kan man komma ifrån det 'självklara' i ens slutsatser, eller blir i alla fall forskarens egen diskurs tydligare synligt.

En del av andrahandskällorna är skrivna på engelska, och hälften av materialet som skall studeras, nämligen den nederländska utredningen, är skriven på holländska. Därmed har jag blivit tvungen av översätta (delar) till svenska och härmed kan det uppenbart uppstå reliabilitetsproblem. "Det är oundvikligt att en översättning på ett eller annat sätt blir ett svek mot texten." Vidare finns faran att "man inte endast överstämmer mellan språk, utan också mellan verkligheter." (Neumann 2003:10) Detta är ett problem som man tyvärr inte kan komma ifrån, men man kan försöka minska problematiken. Vidare när jag drar slutsatser från texten kommer jag att göra referenser till styckena i texten så att läsaren har möjlighet att anlita någon annan för en ytterligare tolkning. Genom att noggrant förklara hur man har fått fram sina resultat, kan man höja reliabiliteten då det blir lättare för en utomstående att förstå hur analysprocessen har gått till. Detta görs genom användning av citat och en sammankoppling mellan citat och analys. (Bergström & Boréus 2005:285) Förutom en hög reliabilitet bör uppsatsen även ha en hög validitet, inom kvalitativ forskning avses härmed en hög relevans i data, dvs. om insamlad data kan ge svar på forskningsfrågan. Som jag har redogjort i 3.2 så anser jag att valet av material är befogat, dock måste man hålla i baktanken är att bara en väldigt liten del av den politiska debatten analyseras. Den publika debatten hålls helt utanför undersökningen. Detta för det första en konstgjord skiljelinje, offentliga utredningarna är inga isolerade händelser/debatter men

skapas i ett klimat. För det andra förloras p.g.a. avgränsningen viktiga aktörer, argument, diskurser och arenor som också påverkar lagstiftningen om dubbelt medborgarskap.

4 Nederländska utredningar

4.1 WRR 2001:6

Rådet anser att Nederländerna har en blivande, relativt hög nivå av immigration, dessutom kommer invandrarna från väldigt olika länder, alla med varierande kulturer, vanor, och värderingar. Därför anser rådet att "Nederländerna som immigrationssamhälle" kräver ett grundligt betänkande. Utredningens mål är därför att komma med förslag för att leda immigrationen i Nederländerna på bäst möjliga sätt, såväl för det Nederländska samhället som för invandrarna. Konkret innebär detta att rådet kommer med rekommendationer vars syfte är att avstämna statens policy vad gäller immigration, integration och den sociala rättsstaten. (WRR 2001:9)

I utredningen görs en genomgång av medborgarskapslagstiftningen av den europeiska unionens medlemsländer. Rådet konkluderar att lagstiftningen i dessa länder har blivit mjukare vad gäller dubbelt medborgarskap. Enligt rådet beror detta på att det i alla länder har skett förändringar i samhället som kräver detta, samhällen anses nämligen blivit "multietniska". (WRR 2001:200) Förutom detta internationella perspektiv görs det i utredningen också en historisk genomgång av medborgarskapslagstiftningen i Nederländerna. Slutsatsen dras att medborgarskapslagstiftningen speglar den nationella historien. Generellt gäller, ju större krigshotet är, ju tyngre den nationella suveräniteten vägs och desto svårare det blir för invandrare att få nederländsk medborgarskap. Sedan 1950-talet blir det p.g.a. praktiska skäl (tillkomsten av Benelux och EEG) lättare att få nederländskt medborgarskap. På 1990-talet blev naturaliseringsprocessen enklare och kravet att avstå från tidigare medborgarskap följdes mindre strikt. Det blev även för den andra generationen invandrare möjligt att få nederländskt medborgarskap utan att behöva avstå från det andra medborgarskapet. Detta gällde även för äktenskap mellan svenska och utländska medborgare och nederländska emigranter behövde ej heller längre avstå från det nederländska medborgarskapet om det inte krävs av det andra medborgarskapslandet. Även om kravet att avstå från tidigare medborgarskap åter infördes 1997 menar rådet att dubbelt medborgarskap i praktiken accepterades. Detta eftersom det gjordes så många undantag på principen, vilket också innebar att systemet inte alls blev mer transparent. För att göra lagstiftningen tydligare ansåg rådet att dubbelt medborgarskap bör accepteras fullt ut. Rådet anför även andra anledningar. (WRR 2001:199–202)

Utifrån ett immigrationssamhälleligt perspektiv går det enligt rådet inte ihop att man måste avstå från det ursprungliga medborgarskapet för att kunna få det nederländska medborgarskapet. "Deltagande i det nederländska samhället utesluter i allt mindre grad orientering mot andra – transnationella – gemenskaper

och loka gemenskaper. Därför rekommenderar rådet att även formellt tillåta dubbelt medborgarskap.” (WRR 2001:13) Immigrationssamhället anses alltså inte vara en anledning att förbjuda dubbelt medborgarskap men i motsats vara en anledning att tillåta dubbelt medborgarskap. (WRR 2001:216)

Vad gäller invändningar mot dubbelt medborgarskap som bygger på rädslan för lojalitetskonflikter anser rådet att det kan finnas praktiska lösningar på detta. Så har Tyskland exempelvis slutet ett fördrag med Turkiet så att den tyska värnplikten ersätter den turkiska. Rådet framför dessutom att i motsats till vad ofta hävdas det inte finns något vetenskapligt bevis att det finns ett samband mellan dubbelt medborgarskap och lojalitetskonflikter. (WRR:2001:203)

Rådet sätter naturaliseringspolicyn i samband med främlingspolicy och integrationspolicyn. Främlingspolicyn har blivit hårdare och integrationsproceduren ansågs bli viktigare och professionellare. Det spekulerades att det även skulle kunna bli så att en lyckad fullbordan av integrationen blev ett krav på naturalisation, vilket då skulle leda till att nyanlända invandrare snabbare lär sig om deras rättigheter och förpliktelser och om det nederländska samhället. Därmed ansåg rådet att motstånd mot dubbelt medborgarskap inte längre hade någon grund. (WRR:2001:202)

Rådet ansåg dessutom att det finns en rad praktiska fördelar för invandrare med att förvärva nederländskt medborgarskap. Så ger det immigranter garantier såsom ett nederländskt pass så att de inte kan bli utvisade. De får även rösträtt i alla val och kan de få vissa ämbeten som kräver nederländskt medborgarskap. (WRR:2001:199)

I utredningen kopplas dubbelt medborgarskap i en ekvivalenskedja till tecken som 'immigrationssamhälle', 'rättsstat', 'lojalitet', 'integrationspolicy' och 'främlingspolicy'. Transparens i lagstiftningen och jämlik behandling av olika typer av invandrare anses överordnad principen att inte tillåta dubbelt medborgarskap. Likaså överensstämmelse mellan lagen, främlingspolicy och integrationspolicy. Rådet anser att det kan finnas lojalitetskonflikter hos dubbelmedborgare, men anser att detta problem kan kringgåas med hjälp av praktiska åtgärder. Dessutom anför rådet att det inte finns något vetenskapligt bevis för sambandet mellan dubbelt medborgarskap och lojalitetskonflikter. Därmed angrips objektiviteten i detta antagande, eftersom detta antagande är en grundpelare i nationalism kan utredningen därför anses ifrågasätta den nationella kursen.

Möjliga lojalitetskonflikter ses inte som skäl för att inte införa dubbelt medborgarskap fullt ut. Därmed kan man konstatera att praktiken anses vara överordnad principen mot dubbelt medborgarskap.

Det framgår inte tydligt ur utredningen om migration anses vara en engångsföreteelse eller kontinuerlig process, men rådet talar tydligt för att människor kan ha tillhörigheter över gränsen. Då rådet betecknar Nederländerna som ”ett immigrationssamhälle” och som ”multietnisk” har det inte den nationella synen på staten som homogent i socialt och kulturellt avseende. Rådet anser inte heller, i motsats till nationalism, att det finns en motsats mellan migration å ena sidan och territoriell lojalitet å andra sidan. Istället anser rådet deltagande i det nederländska samhället inte utesluter tillhörighet till andra (transnationella)

gemenskaper. Därför uppfattas rådets ställning i högre utsträckning vara transnationellt än nationellt.

4.2 WRR 2007:79

Utredningen handlar om ”nederländsk identitet”, och dess tillkomst anges vara den uppmärksamhet ämnet hade fått i vetenskapliga och politiska debatter, såväl i och utanför Nederländerna. ”Individualisering, Europeisering, ökande globalisering och den därmed sammanhängande migrationen är alla källor för osäkerhet som speglas i diskussionen om den ’nationala identiteten’. Speciellt i debatten om det multikulturella samhället framförs frågan vad egentligen ’den’ nederländska identiteten är.” (WRR 2007:1) Utredningens syfte är att ifrågasätta värdet av en sådan fråga och undersöka om ett sådant synsätt på den nederländska identiteten är lämplig och tillräcklig tidsbeständig. Det är i en identitetskontext som dubbelt medborgarskap tas upp.

I utredningen handlar en stor del av diskussionen om dubbelt medborgarskap om sambandet mellan dubbelt medborgarskap och lojalitet. Rådet anser att debatten om medborgarskap felaktigt handlar om lojalitet och emotionell identifikation och att detta fungerar uteslutande snarare än inneslutande. Enligt rådet är dubbelt medborgarskap ett känsligt ämne p.g.a. kopplingen som somliga gör mellan att ha ett nederländskt pass och exklusiv lojalitet till Nederländerna. Rädslan är att dubbelt medborgarskap kan leda till oönskad dubbel lojalitet. ”Denna blandning av juridisk status (pass) och emotionell lojalitet är problematisk och måste skiljas åt.” (WRR 2007:182) Detta anses nödvändigt då människors känslomässiga ställning och juridiska ställning inte behöver sammanfalla. ”Att ha två eller fler pass säger inget om någons lojalitet till Nederländerna.” (WRR 2007:17) Också framför rådet att problemet med lojalitetskonflikter inte löses genom att förbjuda dubbelt medborgarskap. Lojalitetsproblem kan även finnas hos invandrare med ett (utländskt) pass som legalt bor i Nederländerna. Rådet framhåller också att invandrares valmöjligheter av medborgarskap påverkas av det juridiska ramverket. Så kan marockanska medborgare exempelvis aldrig avstå det marockanska medborgarskapet. (WRR 2007:184–185)

Att diskutera om dubbelt medborgarskap ska vara tillåtet anser rådet vara inaktuellt. Enligt det nederländska institutet för statistik fanns det november 2006 mer än en miljon nederländare med dubbla nationaliteter. (WRR 2007:30, 92) ”Dubbelt medborgarskap i Nederländerna är nu ett vitt spritt empirisk faktum som inte går att vrida tillbaka.” (WRR 2007:192) Detta trots regeringens skärpning av lagstiftningen och det svårare och dyrare naturaliseringsprovet. Rådet konstaterar att regeringen ”de senaste åren har gjort mer eller mindre lyckade försök att minska fenomenet”.(WRR 2007:183) Eftersom det alltid kommer att finnas legitima juridiska undantag på kravet att avstå från tidigare medborgarskap vid naturalisering anser rådet att vidhållning av principen mot dubbelt medborgarskap leder till ojämlig behandling av olika typer av invandrare i rättssystemet. Detta anförs som en ytterligare anledning till att fullt ut tillåta dubbelt medborgarskap.

Diskursen mot dubbelt medborgarskap anser att dubbelt medborgarskap hindrar en lyckad integration då invandraren inte helhjärtad väljer lojalitet till Nederländerna. Istället ska nederländskt medborgarskap vara "belöningen" på en lyckad och fullbordad integration. "Motståndare av dubbelt medborgarskap ser 'att vara nederländare' som en exklusiv identifikationsram som inte kan delas. Därmed förnekar de – paradoxalt nog – det emotionella värdet av härkomst, historia och rötter för nykommarna, medan de själva ställer det emotionella värdet av 'att vara nederländare' centralt i deras plädering för exklusivt nederländskhet." (WRR 2007:192) Rådet anser istället

"att erkänna att olika emotionella band, såsom med ursprungslandet och landet där man är bosatt i, kan komplettera varandra kan istället stärka bandet med Nederländerna. Den som inte behöver förneka sina *footprints* kommer enklare att kunna angå nya förbindelser och också känna sig Nederländare. Därför förespråkas att formellt tillåta dubbelt medborgarskap och att avstå från kravet att avstå från tidigare medborgarskap. I en globaliserad värld är det mer givet att ha två pass. Denna plädering berör inte bara 'nya Nederländare' men också de som har emigrerat och som gärna vill ha medborgarskapet i landet där de bor utan att förlora deras nederländska medborgarskap." (WRR 2007:17)

I denna utredning är dubbelt medborgarskap tydligt en flytande signifikant där olika diskurser försöker ge innehåll åt detta tecken. I utredningen presenteras en diskurs där dubbelt medborgarskap i en ekvivalenskedja kopplas till tecken som 'identifiering', 'lojalitet' och 'integration'. Då medborgarskap anses vara kopplat till identifiering och lojalitet anses dubbelt medborgarskap problematiskt eftersom det skulle leda till lojalitetskonflikter. Rådet anser att denna koppling är felaktig, de anser istället att medborgarskap är en juridisk status som inte säger något om en individs känslomässiga band med Nederländerna. Istället försöker rådet etablera en diskurs där dubbelt medborgarskap i ekvivalenskedjan kopplas till 'känslomässig *footprint*', 'likhet inför lagen'. Det är något dubbelt att rådet först anser att debatten kring dubbelt medborgarskap först felaktigt har handlat om lojalitet och emotionell identifikation, när de själva i sin plädering för tillåtelse av dubbelt medborgarskap framför att den som inte behöver avstå från sitt tidigare medborgarskap lättare kommer att känna sig Nederländare. Här gör det själva en koppling mellan juridisk status och emotionell identifikation.

Rådet uttalar sig väldigt explicit och ingående om varför det inte finns något samband mellan territoriell lojalitet och medborgarskap. Något som är en av grundpelarna i nationalism. Rådet anser uttryckligen att invandrare, i motsats till vad nationalism förespråkar, inte ska skifta sin identitet till landet det bosätter sig i. Ej heller anses dubbelt medborgarskap vara ett uttryck för en misslyckad integration. I likhet med transnationalism anser rådet att migration leder till relationer över nationalstatsgränser och att människor kan ha starka band med flera länder, samt flerfaldiga tillhörigheter. Dock anser rådet, i motsats till transnationalism, att dubbelt medborgarskap inte betecknar dubbla identiteter då medborgarskap främst uppfattas som en rättslig status.

5 Svensk utredning

Regeringen beslutade den 16 januari 1997 att tillkalla en parlamentarisk kommitté med uppgift att se över svensk medborgarskapslagstiftning (1950:382) och ”förutsättningslöst utreda frågan om dubbelt medborgarskap”. Resultatet är *Svenskt medborgarskap. Slutbetänkande av 1997 års medborgarskapskommitté*.

I utredningen behandlas de argument mot dubbelt medborgarskap som 1950 års medborgarskapslagstiftning bygger på, nämligen att dubbelt medborgarskap skapar problem vad gäller säkerhetsfrågor, frågor om fullgörande av totalförsvarsplikt och konsulärt bistånd. Dessutom anses det leda till rösträtt och valbarhet i flera länder. Kommittén påpekar att anledningen att dessa områden behandlas ingående i utredningen beror på att argumenten mot dubbelt medborgarskap huvudsakligen hämtas från dessa områden och därför att de uttryckligen omnämns i direktiven. (SOU 1999:201, 213) I utredningen knyts dubbelt medborgarskap alltså till ’säkerhetsfrågor’, ’totalförsvarsplikt’, ’konsulärt bistånd’ och ’rösträtt/valbarhet’ i en ekvivalenskedja. Nu följer en kort genomgång av utredningens genomgång av dessa områden.

Kommittén konstaterar att den dubbla rösträtten kanske är det mest förekommande argumentet mot dubbelt medborgarskap. Särskilt framhålls att dubbel rösträtt strider mot principen ’en individ, en röst.’ Kommittén håller med om att den dubbla rösträtten i och för sig bör betraktas som en oönskad konsekvens av dubbelt medborgarskap men framför att principen om ’en individ, en röst’ ursprungligen gällde ett och samma val. Vidare anser kommittén att acceptansen av att ett antal människor röstar i parlamentsval i mer än ett land har ökat p.g.a. den ökade internationaliseringen. Dessutom anses det inte finnas några ”realistiska alternativ” för att undvika dubbelt rösträtt vid dubbelt medborgarskap. Kommitténs uppfattning är sammanfattningsvis att ”dubbel rösträtt är en oönskad konsekvens av dubbelt medborgarskap som inte går att undvika.” (SOU 1999:205) Enligt kommittén är det dock få dubbelmedborgare som utnyttjar sin dubbla rösträtt. Därmed anses frågan om dubbelt medborgarskap vara av huvudsakligen principiell art. (SOU 1999:11–12, 121, 204–206). När det gäller att dubbelt medborgarskap leder till dubbel valbarhet anser kommittén att ” – med hänsyn till krav på närvaro, väljarkontakter m.m. – som en enbart teoretisk fråga vilken i princip saknar betydelse i sammanhanget.” (SOU 1999:206)

”Vad gäller möjligheterna att lämna konsulärt bistånd har problematiken sin grund i att en stat inte äger rätt att intervensera hos en annan stat för någon av sina medborgare som är medborgare också i den staten.” (SOU 1999:150). Därmed finns det en risk för den enskilde som har dubbelt medborgarskap att inte kunna få svenskt konsulärt bistånd när de befinner sig i det andra medborgarskapslandet. Migrationsverket har därför en bilaga om möjliga problem som kan uppstå vid dubbelt medborgarskap som kan bifogas till beslutet att bevilja svenskt

medborgarskap. Även beträffande möjligheterna att ge diplomatiskt skydd anser kommittén att problematiken är begränsad i omfattning. Till det kommer att den enskilde kan undvika denna problematik genom att låta bli att resa till det andra medborgarskapslandet eller genom att avsäga sig det ena medborgarskapet. Vidare ansåg utrikesdepartementet att dubbelt medborgarskap ledde till förhållandevis begränsat merarbete (SOU 1999:11, 153, 206-207,212).

Vad gäller värnplikten anser kommittén att det finns en latent risk att en dubbelmedborgare ställs inför kravet att fullgöra värnplikt i båda sina medborgarskapsländer eftersom skyldigheten att fullgöra värnplikt för ett land i princip alltid grundar sig på innehav av landets medborgarskap. Även här anser kommittén att problemet i praktiken inte är särskilt vanligt förekommande och att personen med dubbelt medborgarskap själv råder över problematiken då denna kan avstå från att resa till sitt andra medborgarskapsland. (SOU 1999:153-154, 157, 207-209, 212)

I sammanträff mellan kommittén, Rikspolisens (RPS) och Säkerhetspolisens (SÄPO) har RPS och SÄPO framfört att de utifrån ett säkerhetsperspektiv inte har några principiella invändningar mot utvidgad tillåtelse av dubbelt medborgarskap. De anser att en persons medborgarskap är av underordnad betydelse när det gäller risken för att personen skall medverka i brottslighet riktad mot svenska intressen. Försvarsmakten höll med detta men framförde att dubbelt medborgarskap kan medföra säkerhetsrisker inom den internationella verksamheten. Kommittén håller med men anser att det för Försvarsmakten finns möjligheter att undvika eventuella säkerhetsmässiga problem genom att avstå från att förordna personal med dubbelt medborgarskap till sådana uppdrag där det dubbla medborgarskapet kan skapa olägenheter i något avseende. Försvarsmakten framhöll också att en hög grad av tillåtelse av dubbelt medborgarskap skulle kunna leda till både nationellt och internationellt misstroende mot det svenska säkerhetsmedvetandet. Detta höll kommittén dock inte med om eftersom deras internationella undersökning visade att allt fler länder tillåter dubbelt medborgarskap. I likhet med RPS, SÄPO och Försvarsmakten anser kommittén att en persons medborgarskap är av underordnad betydelse när det gäller risken för att personen skall medverka i brottslighet riktad mot svenska intressen. Kommittén håller med om att dubbla lojaliteter och lojalitetskonflikter under vissa förhållanden kan medföra säkerhetsrisker, men kommittén anser att dessa framförda säkerhetsrisker är ”överdrivna” (SOU 1999:212). (SOU 1999:11-12, 209-211).

Eftersom direktivet uttryckligen nämner säkerhet, dubbel rösträtt, konsulärt bistånd och värnplikt måste kommittén ta upp dessa områden som utgör fundamentet i argumentationen mot dubbelt medborgarskap. (SOU 1999:213) Härmed etableras den hegemoniska diskursen mot dubbelt medborgarskap åter i utredningen. Men i utredningen analyseras de argument varpå principen mot dubbelt medborgarskap stödjer. Härigenom angrips den dominanta diskursens hegemoni då den inte längre presenteras som objektiv, dvs. det enda möjliga sanna, men istället som kontingent, möjlig men inte nödvändig.

Genomgången visar dock att ekvivalenskedjan av den hegemoniska diskursen mot dubbelt medborgarskap inte ifrågasätts. Till en viss del reproducerar kommittén till och med de principiella invändningar mot dubbelt medborgarskap

som diskursen mot dubbelt medborgarskap är baserad på. Det finns dock en viktig skillnad. I diskursen mot dubbelt medborgarskap är principen det viktigaste. Kommittén försöker istället etablera en skillnad mellan den teoretiska diskussionen om dubbelt medborgarskap och dubbelt medborgarskap i praktiken. Kommittén poängterar i utredningen att det i praktiken inte har uppstått nämnvärda problem p.g.a. dubbelt medborgarskap.

”Trots att det således redan i dag finns omkring 300 000 personer i Sverige har det inte framkommit några tecken på eller rapporter om att detta dubbla medborgarskap skulle ha gett upphov till några mer påtagliga problem. Med hänsyn till det höga antalet måste man enligt kommittén utgå från att eventuella problem av annat än obetydlig art skulle ha visat sig vid det här laget. Att så inte skett får således tas till ytterligare intäkt för problematikens begränsade omfattning.” (SOU 1999:214–215)

Detta är grunden i kommitténs vederläggning av diskursen mot dubbelt medborgarskap. Kommittén underminerar diskursen mot dubbelt medborgarskap genom att försöka etablera världssynen att praktiken är överordnad princip. Eftersom kommittén överordnar praktiken över principen anses de principiella invändningarna ändå inte utgöra tillräckligt starka anledningar för att inte införa dubbelt medborgarskap fullt ut. ”Vad det handlar om i slutändan är därför att göra en samlad bedömning av för- respektive nackdelar med dubbelt medborgarskap.” (SOU 1999:203)

Utredningen tar även upp andra aspekter av dubbelt medborgarskap som inte ingick i direktivet. Kommittén anser att det finns markanta skillnader i samhället mellan situationen 1950 och då SOU 1999:34 kom till. För det första framför kommittén att domicilprincipen kommit att tillämpas på allt fler områden. Detta ”innebär att bosättningen fått ökad betydelse för en persons samhälleliga rättigheter och skyldigheter. Medborgarskapet kan i motsvarande omfattning sägas ha minskat i betydelse.” (SOU 1999:202, 213) Vidare anses det att samhället sedan år 1950 har internationaliserats avsevärt. Det har blivit allt vanligare med internationellt studieutbyte och att svenska medborgare arbetar och bor utomlands, samt att det har blivit vanligare med familjebildning mellan svenska och utländska medborgare. ”Därtill kommer att den omfattande invandringen till Sverige lett till att vi numera lever i ett i alla avseenden mångkulturellt samhälle” (SOU 1999:202)

Dessutom framförs att den internationella trenden innebär att dubbelt medborgarskap tillåts i allt större utsträckning. (SOU 1999:211, 215) Principen mot dubbelt medborgarskap angrips ytterligare då utredningen beskriver principen som redan icke upprätthållen och ”delvis uppluckrad”. ”Det stora antalet personer med dubbelt medborgarskap och mångfalden av undantag från huvudregeln innebär att man rimligen redan i dagsläget får betrakta principen om undvikande av dubbelt medborgarskap som i betydande grad modifierad.” (SOU 1999:214)

De tar även upp praktiska skäl för den enskilde dubbelmedborgaren såsom enkelt kunna besöka eller bosätta sig och arbeta i vart och ett av medborgarskapländerna. ”Den nu beskrivna utvecklingen har också medfört att

människor i allt högre utsträckning känner verklig och djup anknytning till mer än ett land.” (SOU 1999:202)

”De allra viktigaste fördelarna för den enskilde ligger kanske dock på det känslomässiga planet. Många upplever det som ett svårt steg att avsäga sig sitt tidigare medborgarskap med allt vad det innefattar i form av identitet, traditioner, kulturarv m.m. För dem kan en förlust av medborgarskapet medföra en känsla av att de tappar sitt ursprung och förlorar något av sin identitet. Det kan också uppfattas som ett skiljande från de anhöriga i hemlandet. Att innehavet av dubbelt medborgarskap för dessa människor upplevs som angeläget är lätt att förstå, i synnerhet om det finns planer på att i ett senare skede eventuellt återvända till ursprungslandet. I förlängningen kan den trygghet som det innebär att ha det gamla medborgarskapet kvar, bidra till ökad trivsel och en snabbare integrering i det nya samhället.” (SOU 1999:203)

Sammanfattningsvis kan man konstatera att den tidigare ekvivalenskedjan inte har brutits. Argumenten mot dubbelt medborgarskap bestrids inte heller. Istället angrips principen mot dubbelt medborgarskap genom att presentera den som förlegad. Rådet att tillåta dubbelt medborgarskap baseras på de samhälleliga förändringar som enligt rådet förutsätter fullt tillåtelse av dubbelt medborgarskap. Genom att framföra att de har fått många önskemål från både utlandssvenskar och invandrarorganisationer för införandet av dubbelt medborgarskap ökar de legitimiteten av deras beslut för lagändring för fullt tillåtelse av dubbelt medborgarskap.

Det är tydligt att diskursen för full tillåtelse av dubbelt medborgarskap som kommittén försöker etablera har inslag av transnationalism. Så presenteras migration inte som en engångsföreteelse. Det dubbla medborgarskapet anses ha den positiva effekten i att det underlättar besök och bosättning i båda medborgarskapsländer. Vidare framför kommittén att det är möjligt för människor att ha flerfaldiga tillhörighet och detta presenteras i utredningen som en följd av den internationalisering som har ägt rum och som i sig anses vara oproblematiskt. Kommittén anser att lojalitetskonflikter kan medföra säkerhetsrisker men att det dubbla medborgarskapet i sig inte är ett motiv.

6 Slutdiskussion

6.1 Jämförelse

Skillnader i termerna i vilka dubbelt medborgarskap uppfattas och diskuteras ansågs kunna vara en förklaring till varför debatterna har sett så annorlunda ut i Nederländerna och Sverige. För att få fram möjliga skillnader har de ekvivalenskedjorna som artikuleras i utredningarna analyserats. I WRR 2001:6 knyts dubbelt medborgarskap till tecken som 'immigrationssamhälle', 'rättsstat', 'lojalitet', 'integrationspolicy' och 'främlingspolicy'. Viktigast ansågs vara att medborgarskapslagstiftningen, integrationspolicyn och främlingspolicyn stämmer överens och att de alla tre är anpassade till faktumet att Nederländerna är "multietniskt" och ett "immigrationssamhälle". I WRR 2007:79 försökte rådet etablera en ekvivalenskedja där dubbelt medborgarskap kopplas till 'känslomässig footprint' och 'likhet inför lagen'. En jämförelse mellan de två nederländska utredningarna visar att dubbelt medborgarskap knyts till olika termer i de två nederländska utredningarna. I den svenska utredningen finns det ytterligare en annan ekvivalenskedja, i denna knyts dubbelt medborgarskap till 'säkerhetsfrågor', 'totalförsvarsplikt', 'konsulärt bistånd' och 'rösträtt/valbarhet'.

Ett tecken som återkom i alla tre utredningar är lojalitetskonflikter. Lojalitet till staten som argument mot dubbelt medborgarskap förekom i alla tre utredningar, och i alla tre bestreds detta, vare sig i olika grader. Den svenska kommittén ansåg att det kan uppstå en lojalitetsproblematik med dubbelt medborgarskap men att det dubbla medborgarskapet i sig inte skapar lojalitetskonflikter mot svenska intressen. De nederländska utredningarna uttalade sig starkare emot kopplingen mellan dubbelt medborgarskap och lojalitetskonflikter. I WRR 2001:6 ansågs det inte finnas något vetenskapligt bevis för detta påstådda samband och där det skulle kunna förekomma lojalitetskonflikter ansågs detta kunna undvikas med praktiska lösningar såsom avtal mellan länder. Därmed betonas, i likhet med den svenska utredningen, en praktisk lösning på problemet. Det nederländska rådet ansåg i WRR 2007:79 att det inte alls finns en koppling mellan lojalitet och dubbelt medborgarskap, då det inte ansågs finnas någon koppling mellan känslomässig ställning och juridisk ställning. En intressant slutsats är därmed att idén att dubbelt medborgarskap är kopplad till lojalitetskonflikter, främst motsätts det i de nederländska utredningarna. Detta är påfallande eftersom dubbelt medborgarskap framför allt problematiseras i den nederländska debatten, därför hade man kunnat tro att de nederländska utredningarna, i alla fall i högre grad än den svenska utredningen, skulle spegla det nationella perspektivets idé om möjliga lojalitetsproblem med dubbelt medborgarskap.

Generellt kan man dra slutsatsen att det finns väsentliga skillnader mellan den svenska och de nederländska utredningarna och sinsemellan de nederländska, vad gäller tecken som dubbelt medborgarskap kopplas till i ekvivalenskedjor. Det som är intressant är att det ändå drags tämligen snarlika slutsatser i alla tre utredningar.

Så framställs principen mot dubbelt medborgarskap i alla tre utredningar som icke upprätthållen, och tycktes dubbelt medborgarskap i alla tre utredningarna vara ett oåterkalleligt faktum. Detta ansågs göra principen mot dubbelt medborgarskap irrelevant, likaså diskussionen om dubbelt medborgarskap bör tillåtas. Att fullt ut tillåta dubbelt medborgarskap ansågs därför i alla tre utredningarna vara att anpassa lagstiftningen till det moderna samhällets realitet som betecknades som ”internationaliserad”, ”mångkulturellt” och ”multi-etnisk”. En annan påfallande slutsats är att det är den svenska kommittén som minst motsätter sig principen mot dubbelt medborgarskap. Kommittén håller i stort sätt med de argument som tidigare framförts mot dubbelt medborgarskap. Anledningen till att kommittén är för lagändringen är att den anser att praktiken är överordnad principen. Just att det inte har funnits några påtagliga problem med dubbelt medborgarskap i praktiken och att det finns möjligheter att minimera nackdelarna med dubbelt medborgarskap, framhålls i alla tre utredningarna som anledning att fullt ut acceptera dubbelt medborgarskap.

Även om de tre utredningarna artikulerar olika ekvivalenskedjor förespråkar de alla tre en transnationell diskurs. I SOU 1999:34 framför kommittén att det är möjligt för människor att ha flerfaldiga tillhörigheter. WRR 2001:6 talar om transnationella gemenskaper som människor kan vara del av utan att för den delen inte vara en del av det nederländska samhället. I likhet med transnationalism anser rådet i WRR 2007:79 att migration leder till relationer över nationalstatsgränser och att människor kan ha starka band med flera länder, samt flerfaldiga tillhörigheter. I såväl SOU 1999:34 och WRR 2007:79 anses det vara viktigt att invandrare inte behöver förneka sitt tidigare medborgarskap eftersom detta av invandrare kan uppfattas som att tappa sitt ursprung och förlorande av något av sin identitet. Att tillåta flerfaldiga identiteter anses öka trivseln för invandrarna och därmed främja integrationen. I ingen av utredningarna anses tillhörighet till transnationella gemenskaper utesluta delaktighet i det nederländska eller svenska samhället. WRR 2001:6 beskriver Nederländerna som immigrationssamhälle och ”multi-etniskt” och är därmed den nederländska utredning som mest uttalat motsätter sig det nationella perspektivets idé om en homogen nationsstat. I WRR 2007:79 förnekar rådet uttryckligen nationalismens idé om att det skulle finnas ett samband mellan territoriell lojalitet och medborgarskap. Rådet anser inte heller att invandrare bör skifta sin lojalitet till landet de bosätter sig i och dubbelt medborgarskap anses inte heller vara ett uttryck för en misslyckad integration. Kommittén beskriver Sverige i SOU 1999:34 som ett ”i alla avseenden mångkulturellt samhälle” (SOU 1999:202). Härmed motsätts även i den svenska utredningen nationalismens idé om en kulturell homogen nationsstat.

6.2 Slutsatser

Eftersom uppsatsen har en socialkonstruktivistisk vetenskapsfilosofisk position är det viktigt att poängtera att uppsatsens slutsatser inte på något sätt är definitiva. Detta är min förståelse och tolkning av utredningarna och de diskurser som artikuleras och därför bara en version av många möjliga. För att använda Laclau & Mouffes termer är dessa slutsatser kontingenta. Genom att citera har jag försökt öka validiteten och reflexiviteten då det gör det lättare för läsaren att förstå hur jag drog slutsatserna men det är inte säkert att om de hade genomfört undersökningen hade dragit samma slutsatser.

Sammanfattningsvis kan man konkludera att dubbelt medborgarskap knyts till olika termer i de Nederländska och Svenska utredningarna. Dock drar det nederländska rådet och den svenska kommittén samma slutsatser. Nämligen att samhällena i de båda länderna har förändrats och nu känner en högre grad av invandrare. Både länderna anses det redan finnas ett stort antal medborgare med dubbelt medborgarskap och därför anses principen mot dubbelt medborgarskap i båda länderna som delvis uppluckrad. Att fullt ut tillåta dubbelt medborgarskap anses i båda länderna vara att anpassa lagstiftningen till realiteten. I Nederländerna anförs ytterligare ett argument för full tillåtelse av dubbelt medborgarskap, nämligen att detta skulle leda till att alla invandrare skulle behandlas lika inför lagen, samt att det skulle leda till ökad transparens i lagstiftningen. Vidare har alla framförs den transnationalistiska diskurs som den objektiva av de nederländska råden och den svenska kommittén. I såväl de nederländska som de svenska utredningarna anses dubbelt medborgarskap bör tillåta fullt ut. Det som är intressant med detta är att även om debatten kring dubbelt medborgarskap ser väldigt olika ut i Nederländerna och Sverige så drar de ändå samma slutsatser.

Utav detta kan man dra slutsatsen det finns en skillnad mellan länderna vad gäller de termer som dubbelt medborgarskap diskuteras i, dock förespråkas i båda ländernas utredningar ett transnationellt perspektiv på dubbelt medborgarskap. I båda ländernas utredningar förespråkas också att tillåta dubbelt medborgarskap fullt ut. Därmed finns det alltså ingen tydlig koppling mellan diskurserna som artikuleras och faktumet dubbelt medborgarskap förblir ett omdiskuterat ämne i Nederländerna men inte i Sverige. Detta skulle kunna bero på ett antal faktorer.

Så angrips principen mot dubbelt medborgarskap i alla tre utredningar. Därmed kan man konstatera att denna princip, om inte hegemonisk, i alla fall är väldigt viktig, eftersom råden och kommittén anser att de måste ta ställning emot den. Hade den inte varit viktig hade de nederländska råden och den svenska kommittén inte ansett att de behövde reproducera diskursen i utredning och då hade den förblivit osynlig i det diskursiva fältet, i alla fall i dessa utredningar. Utifrån detta kan man dra slutsatsen att motstånd mot dubbelt medborgarskap förekommer i samhället som stort. Detta är i synnerhet fallet med WRR 2007:79.

Detta visar på problemen med att dra slutsatser utifrån en begränsad mängd material. Hade man tagit med annat relevant material såsom debatter i tidningsartiklar, propositioner, intervjuer med representanter för invandrargrupper

etc. hade man antagligen fått en helt annan bild av de diskurser som råder om dubbelt medborgarskap. Därför hade det varit intressant att sätta denna uppsats i en bredare kontext. Man hade exempelvis kunnat använda sig av den tredimensionella modellen av den kritiska diskursteoretikern Fairclough för att analysera hur textmottagare använder förhandenvarande diskurser i konsumtionen och tolkning av texten. Samt analys av den bredare sociala praktik som utredningen är en del av.

Som för att understryka detta har dubbelt medborgarskap kommit upp på agendan igen i Nederländerna. I lördags (16-10-2010) kom fram att statssekreterare Marlies Veldhuijzen van Zanten – Hyllner har dubbelt medborgarskap. 2007 tillrädde Ahmed Aboutaleb och Nebahat Albayrak som nya statssekreterarna. Det kom fram att det utöver det nederländska medborgarskapet även hade marockanskt respektive turkiskt medborgarskap. Wilders krävde då att Aboutaleb och Albayrak skulle avgå p.g.a. deras dubbla medborgarskap men framförde att det inte alls berodde på deras muslimska bakgrund. ”Om herr Aboutaleb hade haft en blond lugg och Svenskt pass hade jag nu sagt exakt samma sak”. Nu visar det sig att Marlies Veldhuijzen van Zanten – Hyllner utöver det nederländska även har ett svenskt medborgarskap. Det ska bli intressant och följa hur denna debatt utvecklas. (Het Parool, 2010-10-16)

7 Referenser

7.1 Böcker och artiklar

- Andersson, Simon; Mellbourn, Anders & Skogö, Ingemar, 1983. *Myndigheten i samhället: problem och utvecklingslinjer i statsförvaltningen*. Stockholm: Liber Förlag.
- Bauböck, Rainer, 2000. "Introduction" i Aleinikoff, Alexander & Klusmeyer, Douglas (red.) *From migrants to citizens, membership in a changing world*, s. 305- 311. Virginia: Carnegie Endowment for International Peace.
- Bergström, Göran & Boréus, Kristina (red.), 2005. *Textens mening och makt*. Lund: Studentlitteratur.
- Bloemraad, Irene, 2004. "Who Claims Dual Citizenship? The Limits of Postnationalism, the Possibilities of Transnationalism, and the Persistence of Traditional Citizenship", *International Migration Review* vol. 38 nr 2, s. 389-426.
- Burr, Vivien, 1995. *An introduction to social constructionism*. London: Routledge.
- Börjesson, Mats & Palmblad, Eva (red.), 2007. *Diskursanalys i praktiken*. Slovenien: författarna och Liber AB.
- Essaiasson, Peter (red.), 2004. *Metodpraktikan, Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Nordstedt Juridik AB.
- Faist, Thomas, 2001. "Dual Citizenship as a Overlapping Membership", *Willy Brandt Series of Working Papers in International Migration and Ethnic Relation 3/01*. Malmö: School of International Migration and Ethnic Relations, Malmö University.
- Faist, Thomas, 2004. "Multiple Citizenship in a Globalizing World: The Politics of Dual Citizenship in Comparative Perspective", *Willy Brandt Series of Working Papers in International Migration and Ethnic Relations 3/03*. Malmö: School of International Migration and Ethnic Relations, Malmö University.
- Faist, Thomas, 2007. "The Fixed and Porous Boundaries of Dual Citizenship" i Faist, Thomas (red.) *Dual Citizenship in Europe – From Nationhood to Societal Integration*, s. 1-43. Storbritannien: Ashgate.
- Faist, Thomas, 2007. "Introduction: The Shifting Boundaries of the Political" i Faist, Thomas & Kivisto, Peter (red.) *Dual Citizenship in Global Perspective – From Unitary to Multiple Citizenship*, s. 1-23. Storbritannien: Palgrave Macmillan
- Faist, Thomas; Gerdes, Jürgen; Rieple, Beate, 2004. "Dual Citizenship as a Path-Dependent Process", *International Migration Review* vol. 38, nr 3, s. 913-944.

- Green, Simon, 2005. "Between Ideology and Pragmatism: The Politics of Dual Nationality in Germany", *International Migration Review* vol. 39, nr 4, s. 921-952.
- Gustafson, Per, 2002. "Globalisation, multiculturalism and individualism: the Swedish debate on dual citizenship", *Journal of Ethnic and Migration Studies* vol. 28, nr 3, s. 463-481.
- Gustafson, Per, 2005. "International Migration and National Belonging in the Swedish Debate on Dual Citizenship", *Acta Sociologica* vol 48, nr 5, s. 5-19.
- Het Parool, (2010-10-16) <http://www.parool.nl/parool/nl/3587/POLITIEK-BINNENLAND/article/detail/1033691/2010/10/16/PVV-valt-over-dubbele-pas-staatssecretaris.dhtml>
- Hart de, Betty, 2007. "The End of Multiculturalism: The End of Dual Citizenship? Political and Public Debates on Dual Citizenship in the Netherlands (1980-2004)" i (red. Faist, Thomas) *Dual Citizenship in Europe – From Nationhood to Societal Integration*, s. 77-102. England: Ashgate Publishing Limited.
- Laclau, Ernesto; Mouffe, Chantal, 1999. *Hegemony & Socialist Strategy. Towards a Radical Democratic Politics*. London: Verso
- Lander, Ingrid; Pettersson, Tove och Tiby, Eva, 2003. *Feminiteter, maskuliteter och kriminalitet. Genusperspektiv inom svensk kriminologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Neumann, Iver, 2003. *Mening, materialet, makt. En introduktion till diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur.
- Spång, Mikael, 2007. "Pragmatism All the Way Down? The Politics of Dual Citizenship in Sweden i Faist, Thomas (red.) *Dual Citizenship in Europe – From Nationhood to Societal Integration*, s. 103-125. Storbritannien: Ashgate.
- Winter Jørgensen, Marianne; Phillips, Louise, 1999. *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.

7.2 Offentligt material

- Meurs, P. L. (voorzitter raad), 2001. "Nederland als immigratiesamenleving", *WRR-rapport*, nr. 60. Den Haag: Sdu uitgevers.
- Meurs, Pauline (voorzitter raad), 2007. "Identificatie met Nederland" *WRR-rapport*, nr 79. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- SOU (Statens offentliga utredningar) (1999, nr 34) "Svenskt medborgarskap. Slutbetänkande av 1997 års medborgarskapskommitté", Stockholm.
- SOU (Statens offentliga utredningar) (2006, nr 2), "Omprövning av medborgarskap. Betänkande av Utredningen om omprövning av medborgarskap", Stockholm